

HARC A CSÁSZÁR KEGYEIÉRT;

EGY KÜLÖNLEGES HATALMI VERSENGÉS A PRINCIPATUS HAJNALÁN

Magdus Tamás

ELTE BTK Ókortörténeti Tanszék

Bevezetés

Kr.e. 38-ban, mikor Octavianus feleségül vette Livia Drusillát, még egyikük sem sejthette, hogy az elkövetkezendő több mint ötven évben meghatározó szereplői, sőt irányítói lesznek a történelem egyik legnagyobb birodalmának. Egy pompás, nagyhatalmú párt alkottak, de a kezdetek korántsem voltak ilyen könnyűek. Kapcsolatuk első évtizedére erőteljesen rányomta bélyegét szabálytalanul kötött házasságuk és a római polgárháború által szült zűrzavar, amely évekre meghatározta a politikai palettát. Kétségtől kijelenthető, hogy Octavianus egyik legfőbb szövetségese felesége volt, de semmiképpen sem szabad elfelejteni, hogy eleinte biztosan ő is csak egy eszközként tekintett Liviára, mára megállapíthatatlan, hogy milyen érzelmi körülmények közt kötötték meg frigyüket (Barrett 2002: 28) (Hegy W 2011: 10).¹ Suetonius tudósítása szerint meghitt kapcsolatban éltek: „*Mélyen szerette Liviát, egész életében mindenkinél fontosabb volt számára.*” (Suetonius: *Augustus* 62.)

Azonban tisztán figyelembe kell venni azt is, hogy Octavianus számára megvolt az előnye annak, hogy beházasodott egy régi nagy patricius családba, hiszen Livia a gens Claudia tagjaként született, amely Róma egyik legnagyobb és legpatinásabb nemzetsége volt, így pedig saját támogatói bázisát is szélesíteni tudta (Barrett 2002: 3–5). Erre a lépésére igen nagy szüksége volt, hiszen néhány éven belül két nagyobb háborút is meg kellett vívnia. Az elsőt Sextus Pompeius ellen vívta, azonban történelmi szempontból sokkalta jelentősebb a második, Marcus Antonius elleni háború. Habár maga a harc Kr.e. 32-ben kezdődött el ténylegesen, mégis egy, véleményem szerint jól előkészített, alapos propagandaháború

¹ Hegyi W. György az idézet tanulmányában tájékoztat arról, hogy Octavianus jó barátjának és tanácsadójának Maecenasnak komoly szerepe lehetett az első feleségével, Scriboniával kötött házasságában. Habár nincs rá bizonyítékunk felmerülhet a kérdés, hogy milyen szerepet játszott a válásban, illetve a Liviával kötött házasságban.

előzte meg, amelynek célja nem más volt, mint az ellenfél lejáratása a római nép előtt. Nyilvánvaló volt, hogy kik a háború igazi főszereplői, Octavianus és Marcus Antonius és az is egyértelmű, hogy a tét az egyeduralom. Dolgozatomban közvetlenül nem ezt a harcot kívánom bemutatni, hanem sokkalta inkább azt, hogy kik voltak azok a nők, akik *triumvírek* mögött álltak és segítették őket és miként igyekeztek ellenfeleik és pártfogóik beállítani őket úgy, hogy önös érdekeiket szolgálják. Kleopátra a világtörténelem egyik legismertebb asszonya, szerepe Marcus Antonius mellett megkérdőjelezhetetlen, hiszen kitartó társa volt az utolsó pillanatokig. Octavianus oldalán azonban korántsem ilyen egyértelmű a helyzet. Először is itt van a felesége, az ifjú Livia Drusilla, aki új szereplőként jelenik meg a politikai palettán, s ebből kifolyólag nem is tud igazán beleszólni az események alakulásába. Azonban Octavianus nővére, Octavia, Antonius feleségeként, már tényezőként van jelen. Octavia, Liviával szemben, a kezdetektől fogva középpontja a háborúnak, így tudatosan használja fel öccse saját politikai ambícióinak véghez vitelére. Mindenképpen érdekes az a kérdés, hogy egyszerű propagandaeszközök vagy reklámfigurák voltak? Esetleg önmaguk is aktívan befolyásolhatták a politikát? Egyáltalán kik voltak ezek az asszonyok? Ezekre a kérdésekre keresem a választ.

A csendes 30-as évek

A Kr.e. 30-as években Livia pozíciói egyértelműen gyengébbek voltak, mint a későbbiekben. Ennek oka sokrétű, de az egyértelműen észrevehető, hogy nem Octavianus felesége volt az első számú asszony Rómában, hanem nővére, Octavia, aki ekkor a figyelem középpontjában volt. Octavia, a római szokásoknak megfelelően, igen fiatalon megházasodott. Első férje Gaius Claudius Marcellus volt, aki Róma egyik legillusztrisabb családjának tagja volt és ekkor már consuli hivatalt viselt. Házasságuk eredményesnek mondható, hiszen három gyermekük született. Kr. e. 40-ben azonban, férje meghal, így özvegyen maradt. Első férje halála után azonban hozzá kellett mennie Marcus Antoniushoz. Octavia és Marcus Antonius házasságához is a Senatus hozzájárulása kellett, mivel ekkor még nem telt el 10 hónap Marcellus halála óta, így a házasság törvénytelen lett volna, ennek ellenére felmentették a kötelező gyász alól az asszonyt, így egybekelhetett Antoniussal. (Hegyvi W 2011: 10). Így egyfajta kötőelem lett öccse és férje szövetségében, így kiemelt szerep jutott neki. (Goldsworthy

2014: 156) Octavia jelentőségét kiemeli Plutarchos is, hiszen neki tulajdonítja azt, hogy Octavianus Kr. 36 körül nem támadta meg Antoniust.

"De ha felülkerekedik a gonoszság, és kitör a háború, ti ugyan nem tudhatjátok, melyikőtöknek adja majd a végzet a győzelmet vagy a vereséget, de rám mindenképpen nyomorult sors vár." Octavia rimánkodása meggyőzte Caesart, és békés szándékkal érkezett meg Tarentumba, ahol a jelenlevők a legszebb látvány tanúi voltak: a tengerparton békésen táborozó csapatok, a part mentén nyugton horgonyzó sok hajó és Caesar és Antonius szívélyes találkozása, barátaik társaságában. (Plutarchos: Antonius 35.)

Ez az idézet kitűnően példázza azt, hogy milyen befolyással lehetett egy nő a politikai tűzvonalonban.² Nem nevezhető kifejezetten hatalomnak, hanem inkább befolyásnak. Octavia nyilvánvalóan Octavianus testvéri szeretetét használja ki, ezt Plutarchos is megőrökíti.³ Mindazonáltal Octavia az aranyhíd volt, amivel ki lehetett hátrálni arcvesztés nélkül a konfliktusból. Érdeemes észrevenni azt is, hogy Octaviának lehetett érzéke ahhoz, hogy miként is kell embereket meggyőzni a saját akaratáról. Nem egyszerűen a bátyjához fordult segítségért, hanem Octavianus barátaihoz és tanácsadóihoz, Agrippát és Maecenast kereste meg.⁴ Ezáltal úgy tűnhet, mintha nem is saját érdeme lett volna, hanem sokkal inkább ezen férfiaké.

Másik lehetséges magyarázat, hogy szándékosan tartotta háttérben feleségét Octavianus. Hogy megfeleljen férje elvárásainak, Livia egy ellenkező szerepben mutatkozott, mint ahogy az idegen, cselszövő Kleopátrát lefestették. Azonban ne feledjük, hogy ennek a háborúnak korántsem Octavianus felesége volt a női főszereplője római részről, hanem sokkal inkább Octavia. Octaviát minden forrás a politikától tartózkodó, kiváló római matrónának mutatja be, aki csak azért avatkozott a politikába, hogy családját megóvja a viszályoktól.⁵ Ezzel szemben Kleopátráról elhitették, hogy egy dekadens, keleti zsarnok, aki különböző orgiasztikus vacsorákon vesz részt, feltűnően öltözködik és viselkedik. Így lényegében a római értékekkel szöges ellentétbe állították, hiszen ne feledjük a római közvélemény rögtön felzúdult, ha bármilyen formában a király, a zsarnok

² A római nők politikai hatalmával kapcsolatban mindenképpen érdekes megvizsgálni

³ Plutarchos: Antonius 31.

⁴ Maecenas korai politikai pályafutásához lásd (Hegyí W 2011: 10). A szerző véleménye szerint a tarentumi egyezmény Maecenas diplomáciai manővereinek köszönhető.

⁵ Plutarchos: Antonius 31, 35, 53, 54, 56, 57.

szót hallotta és mélyen megvettették az ilyen életmódot. (Becher 1966: 17–19)⁶

Tudatos karakterépítés

Habár megindult a rágalomhadjárat Antonius és Kleopátra ellen, Octavianusnak tudatnia kellett a világgal, hogy Livia és Octavia csendes, házias, vagyis pont olyan, amilyenek egy római feleségnek lennie kell. Ugyanakkor lehet, hogy Octavianus úgy gondolta, hogy egyáltalán nem Livia az ideális római nő. Ne feledjük, hogy egy elvált nő, aki terhesen vált el első férjétől, és egyáltalán nem szabályosan ment másodjára férjhez, akinek ugyan született két gyermeke, de Octavianustól egy sem. Ezzel szemben viszont kézenfekvő volt Octavia, aki özvegy volt és nevelte öt saját gyermeke mellett Antonius Fulviától született két gyermekét is. Így Octavia jobb propagandaeszköznek bizonyulhatott, mint Livia. Ugyanakkor biztosak lehetünk benne, hogy Octavianus igyekezett feleségnek ázsióját növelni. Erre jó példa a Kr.e. 35-ben, Sextus Pompeius legyőzése után megkapott *sacrosancta* státusz. Octavianusnak fontos volt, hogy elérje Liviának ezt a kiváltságot, hiszen ezzel kezdődhetett egy új Livia kép, szándékos kialakítása. El kellett érnie, hogy a felesége is egy jó propagandaeszköz legyen a gépezetében, s ne mostohaként beszéljenek róla, hanem mint a *princeps* feleségéről (Raaflaub 1993: 5). Talán nem is Livia miatt volt fontos ez, hanem hogy karaktereket hozzon létre, amelyek a császári családot jelképezik. Ennek mozgatórugója a római hagyományok és erkölcsök, s legfőbb feladata, hogy képviselje a római népet (Boatwrigth 1991: 12). A nőkre mindig fontos szerep hárult a római történelemben, hiszen a családok és háztartások fő mozgatói voltak ők, s legfőbb feladatuk és dicsőségük a gyermekek szülése és felnevelése volt. Ennek a vonalnak a hírnöke volt Octavia is, aki kapocsként tartotta össze a bátyja és férje kapcsolatát. Livia ebben az időszakban valami hasonló szerepben mutatkozhatott, hiszen szöges ellentétét kellett mutatnia a keleti királynőnek, Kleopátrának. Mindazonáltal Liviának és Octaviának is a római nők előtt kellett példának lenni. S az, hogy Livia és Octavia is *sasrosancta* lesz, kitűnő lehetőség arra, hogy felhívják a figyelmet az ideális római nő erényeire (Ferrill 1980: 360–366).

⁶ Ugyanakkor Calhoon szerint a propagandagépezet ugyan ostromozza Kleopátrát kapzsisága miatt, de kegyetlenséggel, mint a legtöbb zsarnokot, nem illetik. (Calhoon 1994: 69).

Mit csinálhatott Livia ebben az időszakban? Ez nagyon kérdéses. Az bizonyos, hogy a háborúban csak nagyon közvetve vehetett részt, a fentebb és lentebb említett plétykákon kívül nincs róla említés az antik auctoroknál. Valószínűleg visszavonultan élhetett vagy a Palatinuson lévő lakhelyükön, vagy a Veii közelében lévő birtokukon. Suetonius megőrzött egy apró, de annál érdekesebb epizódot Octavianus életéből. Ebben leírja, hogy Octavianus csak házilag készített ruhákat hordott, melyeket felesége, nővére, esetleg lánya készített a számára.⁷ Octavianus egyik törekvése az volt, hogy a római nők visszatérjenek hagyományos tevékenységükhöz, a szövéshez és a fonáshoz. Suetonius azt is leírja, hogy Octavianusnak mind a leánya, mind pedig a leányunokái megtanulták ezeket a fontos munkákat. Miért fontos ez a jelen tanulmány szempontjából? A már leírt propaganda okokból, hiszen az új Livia-kép kialakításához az is hozzátartozott, hogy az asszonyt a keleti uralkodónővel szemben, egy hagyományos római matrónaként mutassák be.⁸

Az bizonyos, hogy Kr.e. 33-ban meghalt Tiberius Nero, így két fia, Tiberius és Drusus neveltetését innentől neki és Octavianusnak kellett átvennie. A római szokásoknak megfelelően Livia legfontosabb feladata, mint minden római nőnek, a család fenntartása volt, valamint a gyermekszülés. Az asszony és Octavianus ekkor már hat éve voltak házasok és egy halva született gyermekén kívül nem sikerült utódot a világra hozniuk. Érdekes adalék, hogy Kr.e. 32-ben Tiberiust eljegyzik a Agrippa lányával, Vipsania Agrippinával. Ezt a momentumot Syme, aki cselszövőnek állítja be Liviát, az asszony ravasz lépésének tudja be, egyrészt egy esetleges Agrippa-Livia szövetségről beszél, másrészt Livia így akarhatta még inkább Octavianushoz kötni a parancsnokát (Syme 1939: 344–345)⁹.

⁷ Suetonius: Augustus 73.

⁸ A szövés és fonás fontosságáról a római kultúrában és arról, hogy Augustus birodalmi ideológiájában milyen szerepet játszottak ezek a munkák, bővebben lásd: (Larsson Lovén 2003)

⁹ Syme feltételezését mindenképpen fenntartásokkal kell kezelni. Egyrészt azért, mert semmiféle bizonyítékunk nincs ezzel az információal kapcsolatban, másrészt Syme csakugyan negatív képet fest Liviáról. Véleményem szerint Livia ebben az időszakban egyáltalán nem töltött be olyan fontos szerepet, mint a későbbiekben, sőt pozíciói, esetleges utódhiány miatt, gyengébbek voltak ahhoz, hogy bele szóljon egy ilyen fontos politikai döntésbe.

Antonius intrikái

Antoniusnak válaszolnia kellett az őt és feleségét érintő intrikákra. Antonius maga is segítséget nyújt ahhoz, hogy még mélyebben felderíthessük Augustus és Livia kapcsolatát. Egyáltalán nem zárható ki, hogy Livia korábban nem volt a *princeps* szeretője. Ókori források is megerősítik, hogy Octavianus igencsak gátlástalanul csalta feleségét.¹⁰ Suetonius azt is leírja, hogy nemcsak Scribonia zsémbelése miatt váltak el, hanem azért is, mert az asszony folyamatosan azzal vádolta Octavianust, hogy a szeretője irányítja őt. Ez a szerető akár Livia Drusilla is lehetett, hiszen ő és családja Kr.e. 39-ben tért haza, míg házasságuk Kr.e. 38-ban kötöttetett.

Suetonius megőrzött egy anekdotát, amely egy érdekes jelenetet ír le.

“M. Antonius nemcsak Liviával elhamarkodottan kötött házasságát veti szemére, hanem azt is, hogy egy consuli rangú férfi feleségét az ebédlőből férje szeme láttára vitte hálószobájába, és mikor ismét az asztalhoz vezette, az asszonykának csak úgy égett a füle, a haja meg zilált volt...” (Suetonius: *Augustus* 68.)

Mindenképpen érdekes, ahogy Antonius felrója Octavianusnak a házasságát, holott tudjuk jól, hogy ő maga is szabálytalanul vette el Octaviát, hiszen a senatus jóindulatán múltott a frigye.¹¹ Persze felmerül a kérdés, hogy ez a történet akár Livia és Octavianus kapcsolatának kezdetéről is szólhat. Ez az anekdota, akár Marcus Antonius propagandájának hatására is kialakulhatott, de mindenképpen kérdéseket vet fel. Egyrészt nem említi név szerint Liviát, ami akár szándékos elhallgatás is lehet. Másrészt a forrás egy consult említ, és Tiberius Nero nem volt consul. Erre több magyarázatot is adhatunk. Az egyik az, hogy az Antonius-féle negatív propaganda próbálta Octavianus bűnét felnagyítani, s ezt jegyezte le Suetonius. A másik lehetséges magyarázat pedig az lehet, hogy Suetonius idejére romlott az anekdota és már consulként emlékeztek az illető férfira (Flory 1988: 309). Ha Livia már a házasságuk előtt is

¹⁰ Suetonius: *Augustus* 69.

¹¹ Livia hat hónapos terhes volt, mikor Octavianus felesége lett, s ehhez elsőként el kellett válnia Tiberius Nerótól. A római törvények szerint mind a válása, mind pedig a házassága szabálytalan volt, ezért kellett a pontifexek testületének a tanácsát kikérnie Octavianusnak.

fenntartotta a kapcsolatát Octavianussal, akkor érthető az a pletyka, amely már a házasság kezdetén szárnyra kapott. Ez alapján a születendő Drusus a *triumvír* fia volt, s Rómában elterjedt mondás volt, hogy a szerencséseknél három hónapra születnek a gyermekek. Azonban ezt a lehetőséget nyugodtan elutasíthatjuk, hiszen mindenképpen fel kell tennünk a kérdést, hogy ha Drusus Octavianus gyermeke lett volna, akkor a születése után visszaküldte volna-e Tiberius Nerohoz a fiút.¹²

Suetonius egy másik momentumot is megjegyez, amellyel Antonius támadni próbálta a Octavianust és házasságát. A történetíró szerint Octavianusnak létezett egy titkos asztaltársasága, amelyet dódekatheosnak neveztek és a tagok különböző isteneknek öltözve jelentek meg a fényűző találkozóiikon. A leírás szerint a társaság már létezett akkor, mikor Pompeius megújította a gabonaembargót, de ennek ellenére nem volt visszafogott az „istenek” mulatozása (Flory 1988: 310).

Mallia bent a teremben látott féltucat istent

S féltucat istennőt - jelmezüik isteni volt.

Caesar Phoebus Apollónak szerepében enyelgett,

S házasságot tört sorban a többivel ő;

Fenn az égilakók undorral másfele néztek,

És aranyos trónját elhagyta Juppiter is.

(Suetonius: *Augustus* 70.)

Suetonius közli ugyan, hogy Octavianus Apollóként vett részt egy összejövetelen, ugyanakkor senki másnak a szerepét nem tisztázza. Annyi bizonyos, hogy hat férfi és hat nő van jelen, s mindannyian isteneknek vannak öltözve. A fenti szövegből kiderül, hogy Octavianus szándékai nyilvánvalóak: házasságot akar törni, azonban nem tisztázott, hogy kivel. Flory feltevése szerint a trónját elhagyó Juppiter nem más, mint Tiberius Nero (Flory 1988: 353–356). Így feltételezhetjük, hogy Livia is részt vett ezen az eseményen, ahol mint Iuno szerepelt. Természetesen nem jelenthetjük ki, hogy ez a történet megtörtént, vagy ha mégis, mindenképpen felnagyítja az Antonius által végzet propagandaháború. Mindenképpen felmerül a kérdés, hogy érdemes-e ezt a jelenetet

¹² Cassius Dio: *History of Roman* XLVIII.44.

megvizsgálunk. Lehet, hogy ez egy egyszeri összejövetel volt, fiatal rómaiak között, akik csupán szórakozni akartak és semmifajta komolyabb politikai döntésben nem játszottak szerepet. Viszont látni kell, hogy Suetonius híradása szerint ez egy olyan asztaltársaság volt, tehát feltételezhetően valamilyen rendszerességgel biztosan találkoztak. A politikai döntésekben játszott szerep még így is vitatott lenne, de ne feledjük, hogy ez egy rendkívül szűk, tizenkét fős társaság, amelynek tagjairól Antonius tudott, így feltételezhető, hogy legfontosabb tanácsadói, illetve hozzátartozói, esetleg egyéb szövetségesei is. Ugyan nem tudhatjuk, hogy miről szólt egy-egy társalgásuk, de ha csakugyan tanácsadók is jelen voltak egy ilyen alkalmon, akkor feltételezhetjük, hogy Livia, Agrippa és Maecenas¹³ oszlopos tagjai lehettek, így nehéz lenne elképzelni olyan esetet, hogy politikáról nem beszélnek. Azonban el kell ismerni, hogy igen jól időzített fogás volt ez, hiszen a legnagyobb bajban, a Pompeius-féle gabonaembargó idején terjedt el, ami igencsak rossz színben tüntette fel Octavianust.

Válaszlépések

Mit tehetett Octavianus az Antonius által indított negatív propaganda ellen? Erre a kérdésre nagyon bizonytalan a válasz, hiszen kevés közvetlen forrás maradt ránk, de közvetett annál több. Ha jobban megvizsgáljuk a történetírók munkáját, akarva akaratlanul láthatjuk, hogy milyen negatív módon nyilatkoznak Kleopátráról és Antoniusról.

Octavianus először a propaganda eszközével próbált Antonius tekintélyét megcsorbítani, hiszen Rómában tudták, hogy Antonius kudarcot vallott hadvezérként a parthusok elleni hadjáratban, nyílt házaséletem élt Kleopátrával, és egyre inkább egy keleti despota vonásait vette fel. Addig viszont Octavianus rendezte a helyzetet nyugati provinciákban és egyre népszerűbb lett.

Ugyanakkor feltétlenül meg kell jegyezni, hogy Octavianusnak igen sok munkájába kerülhetett míg sikerült a maga oldalára állítania a római közvéleményt, és ez bizonyosan csak Kr.e. 35-ben, Sextus Pompeius legyőzése után következett be, továbbá elengedhetetlen volt, hogy a

¹³ Maecenas „dódekatheos tagságáról” lásd bővebben: (Hegyí W. 2016)

senatori rend tagjaival ki tudjon egyezni, és hogy hadvezérként ki tudja terjeszteni Ilyricum határait (Souhern 2001: 172–173). Octavianusnak minden eshetőséget meg kellett ragadnia, hogy be tudja feketíteni népszerű ellenfelét. Erre mindenképpen jó lehetőség volt Octavia esete. A *triumvír* ki tudta használni nővére esendőségét és egyfajta casus belliként alkalmazta. Ezt Plutarchos írja le legjobban:

„Mikor Octavia el akart hajózni Rómából Antoniushoz, Caesar ehhez beleegyezését adta, mint a legtöbbben mondják, nem annyira azért, mert kedveskedni akart neki, hanem hogy ha Antonius megalázó módon és megvetően bánik Octaviával, elfogadható ürügye legyen a háborúra.” (Plutarchos: Antonius 53)

Minden valószínűség szerint pontosan így zajlottak az események. Meg kell jegyezni, hogy az Octavia és Antonius között kötött házasság a triumvirek érdekeit szolgálta, hiszen mindketten megfelelő ütőkártyaként tudták volna alkalmazni a nőt. Azonban nem szabad elfeledni, hogy Antonius azzal, hogy folytatta viszonyát Kleopátrával, mindenképpen kiesett a szerepéből, így önmagának is realizálnia kellett, hogy esélytelen a visszatérése a fővárosba. Érdekes momentum az „alexandriai adományozások”. Antonius, miután visszatért a parthusok és az armeniaiak elleni hadjáratából egyfajta „triumphust” tartott, holott egyáltalán nem volt sikeres katonai vállalkozás, és ezen az eseményen gyermekei közt felosztotta a keleti területek feletti uralmat.¹⁴ Ugyan a gyerekeknek juttatott területek egy részét csakugyan Marcus Antonius foglalta el, de római sereggel, Róma számára. Ez egyértelműen felháborodást keltett a senatus soraiban és ezt Octavianus is kihasználta. Ezekre az eseményekre már csak olaj volt a tűzre Marcus Antonius végrendeletének ügye, amely bár a senatuson belül nem aratott osztatlan sikert, de a köznép hergelésére mindenképpen megfelelő volt.¹⁵ Azonban ezekből a folyamatokból sem maradhattak ki a nők. Nyilvánvalóan látszódtott, hogy Octavianus egyáltalán nem szándékozik elkerülni azt, hogy megalázzák Octaviát, sőt kereste az ilyen lehetőségeket, arról nem is beszélve, hogy Antonius, ha nem is tudatosan, de aktív segítsége volt ebben.

¹⁴ Ezek alapján Alexander Helios Armenia, Media és Parthia királya, Kleopátra Seléné Cyrenaica és Libya uralkodója lett, míg Ptolemaios Philadelphus Syria és Cilicia királya lett.

¹⁵ Antonius végrendeletében Alexandriában kívánta eltemettetni magát, és Kleopátrától származó három gyermekére hatalmas vagyont hagyott volna. Plutarchos: Antonius 58.

Befejezés

Kr. e. 32-ben végleg megszakadt Octavianus és *triumvír* társa között a kapcsolat, hiszen Antonius elvált feleségétől, hogy Kleopátra egyiptomi királynővel élhessen.

Octavianus flottája elpusztította Antonius hajóit az actiumi csatában. A csatának mélyre ható politikai következményei lettek, hiszen seregének egy része is elhagyta Antonius.¹⁶ A sikert nemcsak egy egyszerű rivális legyőzéseként értékelték, ez a győzelem a római értékek diadala is volt (Pelling 1993: 59–65). Kleopátra halott volt, míg Livia élt és egyre inkább a régi római értékek szimbólumává vált. Miután Octavianus a Római Birodalom irányítójává lett, a hálás senatustól megkapta az Augustus címet, amelyet azért kapott, mert letette rendkívüli hatalmát. Habár közvetlen forrásunk nincs arról, hogy milyen szerepet játszott Livia ebben a háborúban, de Plutarchos megemlíti művében.

"Hát nem szörnyű dolog ez, ó, Caesar - szólt -, hogy amikor ilyen állapotban vagyok, te idejössz hozzám, beszélgetsz velem, és közben saját szolgálaim bevádolnak nálad, mert esetleg női csecsebecséimből egyet s mászt félretettem, de nem saját magamnak, én szerencsétlen sorsú teremtmény, hanem hogy valami csekély ajándékot adhassak Octaviának és a te Liviának, és így általuk kegyesebb és engedékenyebb légy hozzám." (Plutarchos: Antonius 68)

Habár nem tisztázott, hogy Livia milyen szerepet játszott Octavianus és Antonius háborújában a fenti részlet előhoz egy kérdést is: volt-e egyáltalán bármilyen befolyásoló ereje Liviának, hogy esetleg közben járjon Kleopátra ügyében? Annyi bizonyos, hogy az ókori szerzők is gyakran illették Liviát a *comitas*, vagyis az előzékeny, nyájas szóval.¹⁷ Minden bizonnyal az egyiptomi királynő nem sejtette, hogy milyen befolyással lehetett Octavia és Livia Octavianusra, de egyáltalán nem zárható ki teljes bizonyossággal az ellenkezője. Calhoon szerint ez nem véletlen és nagy valószínűséggel volt ráhatása Octavianusra bizonyos döntésekben (Calhoon 1994: 32–33). Azonban ez pontosításra szorulhat. Wiseman szerint, ha volt is ilyen jellegű befolyásoló ereje Liviának, akkor azt nem rábeszélő képességének, sokkal inkább Octavianus fejlődésének tudható be, hiszen az a fiatal politikus, aki korábban proskripciókat hajtott

¹⁶ Ennek ellenére Alexandriánál még egyszer győzelmet tudott aratni, de így is rohamosan meggyengült a pozíciója.

¹⁷ Cassius Dio: *History of Roman* XLVIII.2., Velleius Paterculus: *Róma története* II.130

végre, évtizedekkel később egy megfontolt, humánus államférfivá vált. Egy olyan vezetővé, aki meghallgatja olyan emberek véleményét, mint a hozzá közelálló Livia, Maecenas vagy éppen Agrippa (Wiseman 1965: 333–335).

Irodalomjegyzék

1. *Becher I.*: Das Bild der Kleopatra in der Griechischen und Lateinischen Literatur. Berlin 1966
2. *Boatwright, M. T.*: The Imperial Women of the Early Second Century A.C. Cambridge 1991
3. *Calhoon, C. G.*: Livia the Poisoner: Genesis of an Historical Myth. Irvine 1994
4. *Ferrill, A.*: Augustus and His Daughter: A Modern Myth. In: C. Deroux (szerk.): Studies in Latin Literature and Roman History. London 1980 332–366.
5. *Flory, M. B.*: Abducta Neroni Uxor. Baltimore 1988
6. *Goldsworthy, A.*: Augustus: First Emperor of Rome. New Haven & London 2014
7. *Hegyí W., Gy.*: A külső munkatárs Maecenas politikai pályafutása. Ókor 10 (2011/1), 10-17.
8. *Imre, F.*: A Kleopátra-óda értelmezéséhez. Ókor 7 (2008/7) 73-18.
9. *Hegyí W., Gy.*: A halál, a barát és az isten Dionysos Horatius II. 19. ódájában. Ókor 15 (2016/2) 38-44.
10. *Levi, M.*: Ottaviano Capoparte. Firenze 1933
11. *Linderski, J.*: The mother of Livia Augusta and the Aufidii Lurcones of the Republic. Historia 23 (1974/4) 463-480.
12. *Larsson Lovén, L.*: Lanam fecit: a szövés-fonás mint női erény a rómaiaknál. Ókor 2 (2003/4) 7-12.
13. *Pelling, C.*: Tacitus and Germanicus. London 1993
14. *Raaflaub, K. A.*: Between Republic and Empire: Interpretations of Augustus and His Principate. Berkeley-Los Angeles 1993
15. *Southern, P.*: Augustus. London 2001

16. *Syme, R.*: The Roman Revolution. Oxford 1939
17. *Willrich, H.*: (1911). Livia. Leipzig-Berlin 1911
18. *Wiseman, T. P.*: The mother of Livia Augusta. *Historia* 14 (1965/3) 333-335.

Forrásjegyzék

1. *Cary, H.* (szerk.): Cassius Dio, Roman History in Loeb Classical Library Cambridge 1927.
2. *Rackham, H.* (szerk.): Plinius, Naturalis Historia in Loeb Classical Library. Cambridge 1938.
3. *Máthé, E* (ford.): Plutarkhosz, Párhuzamos életrajzok. Budapest 1978.
4. *Kis F.* (ford.): Suetonius: Caesarok élete, 12 életrajz. Budapest 1961.
5. *Hoffmann Zs.* (ford.): Velleius Paterculus: Róma története. Szeged 2007.